

О.Д. Литвиненко, канд. екон. наук, доц. (*ХТЕІ КНТЕУ, Харків*)

А.О. Литвиненко, викл. (*ХНЕУ, Харків*)

МЕТОДОЛОГІЧНА СУТНІСТЬ ТА РОЛЬ ФІНАНСОВОЇ СИСТЕМИ В ДЕРЖАВНІЙ ФІНАНСОВІЙ ПОЛІТИЦІ

Розглянуто питання теоретико-методологічної сутності фінансової системи та її роль у державній фінансовій політиці.

Рассмотрен вопрос теоретико-методологической сущности финансовой системы и её роль в государственной финансовой политике.

Theoretical and methodological nature of the financial system and its role in public financial policy was examined.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Основна мета державної фінансової політики – це економічний розвиток, який розглядається як процес переходу від нижчих до вищих стадій і рівень якого визначається обсягами ВВП, рівнем продуктивності чинників виробництва. Державна фінансова політика впливає на економічний розвиток не прямо, а опосередковано, через окремі фінансово-монетарні важелі на фінанси інституційних одиниць і секторів, пов'язаних у фінансову систему. Для проведення системної фінансової політики потрібне чітке розуміння не лише окремих об'єктів її впливу (фінансів інституційних секторів), але й форм і характеру взаємозв'язку між ними, які разом складають фінансову систему країни. Для розуміння впливу державної фінансової політики на економіку через фінансову систему можна використовувати як оцінні судження, так і кількісні (позитивні) методи.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Грунтовні дослідження окремих сфер розвитку фінансової системи та пов'язаних із цим проблем державної фінансової політики проведено Н. Шелудько, З. Луцишиною, О. Василюком, І. Луїною, В. Зимовцем, Л. Шинкарук, О. Кириленко, І. Чугуновим, О. Романенко, О. Барановським, В. Гейцем, Б. Кваснюком, А. Даниленко, В. Опаріним, А. Соколовською, Т. Єфименко, В. Федосовим та ін. [1-7].

Мета та завдання статті. Метою підготовленої публікації є розвиток теоретичних засад фінансової системи та виявлення взаємозв'язків і взаємозалежності у функціонуванні її окремих складових, які доповнюють управління системою в цілому.

Виклад основного матеріалу дослідження. За визначенням О. Романенко, "фінансова система – це сукупність відокремлених, але взаємопов'язаних між собою сфер фінансових відносин, що мають особливості в мобілізації та використанні фінансових ресурсів, відповідний апарат управління та правове забезпечення" [1, с. 21]. Визначення фінансової системи через поняття сфер фінансових відносин, яке не є аналітичним поняттям першого порядку, потребує уточнень. Фінансова система справді включає відносини фінансові, боргові, податкові та у сфері корпоративних прав, проте її основа – не відносини, а заощадження інституційних одиниць, які є взаємопов'язаними між собою фінансовими відносинами. Системоутворюючими елементами є не сфери (тип) фінансових відносин, а інституційні сектори економіки.

Широке визначення фінансової системи пропонується В. Опаріним. "Фінансова система – це сукупність відносно відособлених взаємозв'язаних сфер і ланок, які відображають специфічні форми й методи фінансових відносин". Також В. Опарін пропонує включати до складу фінансової системи такі складові: 1) інституції та інститути, що функціонують у сфері ресурсного забезпечення економіки; 2) суспільні інститути, що опосередковують розподіл та перерозподіл ВВП [2, с. 76].

Василик .О визначав фінансову систему як "сукупність окремих її ланок, що мають особливості в створенні та використанні фондів фінансових ресурсів, які зосереджені в розпорядженні держави, нефінансового сектору економіки, певних фінансових інституцій, домогосподарств для фінансового забезпечення економічних і соціальних потреб суспільства в цілому, окремих верств населення, господарських структур, окремих громадян" [3, с. 22]. Визначаючи фінансову систему, доцільно застосовувати аналітичні поняття фінансової науки першого порядку (доходи, капітал, прибуток, борг), які є зрозумілими та можуть зазнавати кількісних перетворень та агрегування.

За визначенням М. Романовського, фінансова система – це сукупність різних сфер фінансових відносин, у процесі яких створюються та використовуються різноманітні грошові фонди, що

поділяються на систему державних фінансів і фінансів підприємств [4, с. 31–32]. Такий поділ конкретизує структуру фінансової системи, але повністю не розкриває її зміст.

Методологічним підходам, розглянутим вище, бракує оцінки ролі та місця сектора фінансових корпорацій в економічному розвитку, автори уникають конкретизації та змісту поняття “фінансова система”.

Краще питання функціонального призначення фінансової системи в українській економічній науці досліджено В. Опаріним. У контексті відтворювальної функції фінансів за В. Опаріним до функцій фінансової системи відносяться: 1) мобілізація та оптимальне розміщення фінансових ресурсів; 2) забезпечення способів переміщення фінансових ресурсів у часі та просторі; 3) забезпечення ліквідності та управління ризиками; 4) формування інформаційної підтримки. У контексті розподільної функції фінансів фінансова система виконує такі функції: 1) розподіл ресурсів між приватним і державним секторами; 2) забезпечення справедливого розподілу доходів у суспільстві; 3) здійснення перерозподілу доходів із метою усунення дисбалансів, викликаних недоліками ринкових механізмів; 4) формування системи форм і методів, інструментів та важелів фінансового впливу на темпи й пропорції соціально-економічного розвитку.

Важливо, що фінансова політика впливає на фінансову систему як об’єкт, який містить окремі взаємопов’язані, але не взаємозамінні складові. Як альтернативу наведеним вище визначенням фінансової системи як сукупності сфер фінансових відносин інші економісти пропонують ідентифікувати її у вузькому розумінні як систему фінансових посередників.

В основі цього підходу лежить положення про те, що в ринковій економіці фінансова система опосередковує розподіл і перерозподіл доходів та капіталу між економічними суб’єктами через сектор фінансових корпорацій. Згідно з таким альтернативним підходом під поняттям “фінансова система” розуміють систему фінансових посередників, які забезпечують перерозподіл та ефективне використання вільних фінансових ресурсів [5, с. 212].

Американські економісти В. Долар і Ц. Ме називають міжчасове та міжособове переміщення ресурсів “первинною функцією” фінансової системи [6, с. 6-8]. Ресурси як предмет такого трансферу слід розуміти як різноманітні форми активів, включаючи необоротні активи, запаси та фінансові активи. Ресурси є поняттям

ширшим, ніж капітал. По суті, це – активи усіх інституційних секторів, включаючи активи сектору фінансових корпорацій. Термін "міжчасове перенесення ресурсів" означає відстрочення використання доходів і надання ресурсів у тимчасове використання.

За такого підходу фінансова система є ринковоцентричною, у її центрі перебуває фінансовий ринок (за деяких підходів також сектор фінансових корпорацій). Останнім часом такий підхід набуває розвитку як реакція економічної думки на зростання ролі фінансових ринків і сектору фінансових корпорацій порівняно з державними фінансами. Графічне зображення фінансової системи такого типу подано на рисунку [7].

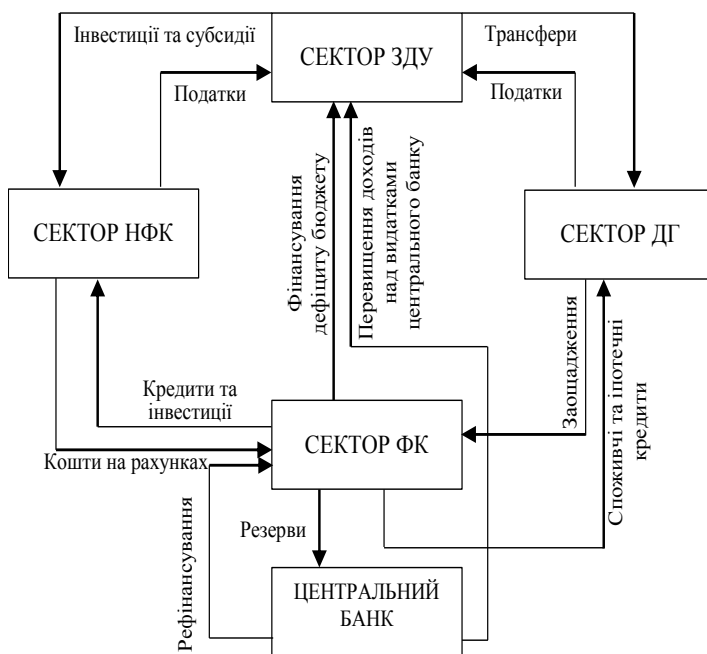

Рисунок – 1. Кругообіг фінансових ресурсів в економіці

Методологічно коректно відображаючи кругообіг фінансових ресурсів як ліквідної форми капіталу, ринковоцентрична модель включає в себе рух як боргів, так і капіталу між секторами через

сектор фінансових корпорацій, який є з'єднувальною ланкою між заощадженнями та інвестиціями.

Таким чином, можна виділити два альтернативних підходи до сутності фінансової системи країни. Перший – це сукупність фінансів різних інституційних секторів, які умовно об'єднуються в єдину систему як автономні, але взаємопов'язані між собою (фінанси секторів нефінансових корпорацій, домогосподарств, загальнодержавного управління та фінансових корпорацій). Другий – це зміщення центру фінансової системи до сектору фінансових корпорацій або сектору загальнодержавного управління (ринковоцентрична або державоцентрична система). Фінансова система в нашому розумінні не має центральної ланки, не є ієрархічною системою. Державна фінансова політика може мати на таку систему важливий, але не визначальний вплив.

Висновки. Фінансова система країни – це взаємопов'язані між собою фінансові відносини позики та володіння між інституційними секторами, у тому числі центральний банк у складі сектору фінансових корпорацій. Фінансові ресурси як частина продуктивного капіталу є важливим, але не основоположним елементом фінансової системи. В її основі лежить категорія капіталу як нагромадженого за попередні періоди заощадження (не витраченого на споживання доходу). Ключовий момент такого розуміння – фінансова система не ототожнюється із фінансовим ринком і сектором фінансових корпорацій, на відміну від підходу поширеного в західній економічній науці. Таким чином, фінансова система є не моноцентричною (державоцентричною чи ринковоцентричною), а мультицентричною. Загальна тенденція світового розвитку свідчить про поступове послаблення в такій системі ролі держави та посилення ролі інших секторів.

Список літератури

1. Романенко О. Р. *Фінанси : підручник* / О. Р. Романенко. – К. : Центр навчальної літератури, 2006. – 312 с.
2. Опарін В. М. *Фінансова система України : монографія* / В. М. Опарін. – К. : КНЕУ, 2005. – 240 с.
3. Василик О. Д. *Теорія фінансів : підручник* / О. Д. Василик – К. : НІОС, 2003. – 416 с.
4. *Финансы* / под ред. М. В. Романовского., О. В. Врублевской., Б. М. Сабанти. – М. : Перспектива-Юрайт, 2000. – 520 с

5. *Економічний словник: банківська справа, фондовий ринок / під ред. Л. М. Алексєнко., В. М. Олексієнко., А.І. Юркевич. – К. : Максимум, 2001. – 592 с.*
6. *Veronika Financial Structure and Economic Growth A Non-Technical Survey Veronika Dolar, Cesaire Meh // Bank of Canada. – Working Paper 2002 – 24. – 2002 September. – 35 p.*
7. *Фінансово-монетарні важелі економічного розвитку. Т. 1 / за ред. чл.-кор. НАН України А. І. Даниленка. – К. : Фенікс, 2008. – 468 с.*

Отримано 01.05.2013. ХДУХТ, Харків.
© О.Д. Литвиненко, А.О. Литвиненко, 2013.